

Som ett led i en ökad kontakt mellan akademien och den yngre forskargenerationen in spe vid Sveriges lantbruksuniversitet förlades ett seminarium vid avdelningen för lantbrukets marknadslära till akademiens plenisal. Seminariet avhandlade ett examensarbete av agr. stud. Torben Ericson med rubricerade tema och under handledning av professor Lars Folkesson.

I seminariet deltog ett stort antal prominenta gäster, som varit engagerade i den dokumenterade verksamheten med lantbruksrådet Miles von Wachenfelt i spetsen.

Arbetet utgör en intressant och värdefull dokumentation av en handelspolitisk epok inom lantbruksområdet och har därför i en obetydligt avkortad version beretts plats i akademiens tidskrift.

Olle Johansson

Den svenska lantbruksrepresentationen i England före 1932

Torben Ericson

Sveriges lantbruksuniversitet, 75007 Uppsala

Inledning

Föreliggande arbete vill belysa den tidigare svenska lantbruksrepresentantsverksamheten i England. Jag har valt att studera ämnet utifrån tre infallsvinklar. Först kommer verksamhetens syften och inriktning att penetreras. Därefter studeras de frågor och problem för svensk jordbruksexport som förelåg under denna tid, såsom dessa kommer till uttryck i representanternas verksamhet. Till sist skall beröras en intressant aspekt, nämligen verksamhetens mottagande och utnyttjande i Sverige.

Orsaken till att studiet fallit på representationen i England är dels den dominerande roll den engelska marknaden hade för vår jordbruksexport och dels att vår representationsverksamhet först utvecklades i England. Det skulle dröja hela 25 år innan vi fick en representant i ett annat land.

Jag har avgränsat arbetet tidsmässigt till 1932. Detta val hänger samman med regleringen av den svenska mejerimarknaden med början detta år. Fram till 1932 hade de svenska jordbrukarna

konkurrerat på världsmarknadens villkor, medan tiden därefter har kännetecknats av en avskärmning av dess inflytande på den svenska marknaden.

Avgränsningen innebär att uppsatsen behandlar Hugo Wédins tid som mejeriagent 1887–1903, Fredrik Bagges tid som lantbrukskonsulent 1904–1920 samt första delen av lantbruksrådet Miles von Wachenfels tid som lantbruksattaché i London åren 1921–1954.

Jag vill här passa på att framhålla de givande kontakter jag haft med professor Sten Carlsson, Historiska Institutionen och professor Bo Gustafsson, Ekonomisk-Historiska Institutionen vid Uppsala universitet. Dessutom vill jag tacka lantbruksrådet von Wachenfelt, som trots sin höga ålder välvilligt ställde sig till förfogande för ett samtal om sin verksamhet i England.

Uppsatsen kompletteras med några tabeller över exporten och produktionen av några jordbruksprodukter under den tid uppsatsen behandlar. Den utan jämförelse viktigaste exportprodukten var smör, vilket man bör hålla i minnet

när man läser uppsatsen. Under tjugotalet expanderade fläskexporten och seglade i betydelse upp jämsides med smörexporten. Även ägg exporterades, men denna export var relativt betydelselös.

Undersökningsmetod

Uppsatsen är till största delen resultatet av studier av primärmaterial inom ämnesområdet. Härvid har främst kommit att utnyttjas riksdagstryck och tidskrifter från den aktuella tiden samt de till Lantbruksstyrelsen av konsulenterna avgivna årsberättelserna.

Den första avdelningen av uppsatsen bygger till stor del på uppgifter i riksdagshandlingar från 1885–1932. Dessa handlingar finns bl. a. i Universitetsbiblioteket i Uppsala.

Till första avdelningen har även använts material från Lantbruksakademiens bibliotek. Under åren fram till 1890 fungerade Kungliga Lantbruksakademien som något av statens organ för jordbruket. Därefter övertog den år 1890 inrättade Kungliga Lantbruksstyrelsen flera av dess uppgifter, bl. a. huvudmannskapet för representantverksamheten. Om inrättandet av representationen i England samt dess första verksamhet står att läsa i protokollen från Lantbruksakademiens speciella förvaltningskommitté.

Den andra avdelningen av uppsatsen består av en redogörelse över representanternas verksamhet och vad som tilldrog sig uppmärksamheten och intresset för vår jordbruksexport denna tid. Jag har här använt konsulenternas årsberättelser. Konsulenterna var, som visas längre fram, även skyldiga att avge vecko- och månadsrapporter. Det förekom också att de för kännedom till Lantbruksstyrelsen skickade material av olika slag rörande det engelska jordbruket och hithörande frågor såsom lagförslag, utredningar etc. Dessa senare rapporter och övrigt material, ehuru säkerligen intressanta, har jag ej ansett mig böra studera inom ramen för detta arbete. Årsberättelserna måste också anses vara nog fylliga och heltäckande över årets marknadshändelser och övriga av vikt framkomna spörsmål.

Årsberättelserna fram till och med 1920 års, finns upptryckta i Lantbruksstyrelsens Meddelandeserie. Kuriöst nog är nr 1 i denna serie årsberättelsen för år 1890 från mejeriagenturen i Manchester. Från och med 1921 års berättelse

trycktes och utgavs de ej längre, utan intresserade fick vända sig direkt till originalet hos Lantbruksstyrelsen. Styrelsens meddelandeserie finns att tillgå på lantbruksuniversitetets bibliotek. Berättelserna från 1921 och till periodens slut finns i Lantbruksstyrelsens arkiv, vars äldre del, fram till 1940, förvaras på Riksarkivet i Stockholm.

Den tredje avdelningen i uppsatsen hämtar sitt material från tidskrifterna Svenska Mejeritidningen och Tidskrift för Lantmän. Båda finns på lantbruksuniversitetets bibliotek.

Verksamhetens utveckling 1887–1932

Om man i riksdagens handlingar söker efter data rörande mejeriagenturens inrättande, stöter man bl. a. på P.A.H. Stjernspetz motion (nr 15, FK) år 1886 om anställande av handelsagenter i utom Europa belägna länder. Han pekade där på den livliga jakt på nya avsättningsområden för industrins produkter som pågick runt om i världen. Endast Sverige förhöll sig ovanligt lugn. Fastän svenskar deltog i flera expeditioner, såsom Kongoexpeditionen, blev det för landet inget synbart resultat av dessa, utan endast trevliga minnen för deltagaren själv. I Europa hade vi däremot mer än tillräckligt med agenter. De var så många att de underbjöd varandra och skapade svåra förhållanden i tider då marknaden var trög. Sverige var dessutom i händerna på utlänningarna då det gällde handeln och vi var sämre att avsätta våra produkter än under frihetstiden. Han hänvisade till Belgien, som hade tio våldslöna handelsagenter utom Europa och således drog nytta av denna marknad utan att själv inneha några kolonier. Förutom att försöka avsätta trä- och järnprodukter skulle jämväl »jordbruksalster såsom smör, ost, hafre, utsädesfrö och spannmål» ligga inom agenternas intressesfär. Stjernspetz angav även hur verksamheten borde bedrivas. Agenterna borde bl. a. noga studera marknaden, inlämna rapporter, ange lämpligaste vägarna för sändning av produkterna, besvara svenska handelshus och fabrikanter förfrågningar och hjälpa till att uppgöra avtal.

I statsverkspropositionen för år 1886 föreslås ett anslag till anställande av kommersiella attachéer i utlandet. Bakgrunden tecknades sålunda: Nationernas högt uppdrivna tävlan om nya marknader var väl känd. Detta tog sig bl. a. ut-

tryck i kolonialpolitiken. Hos oss främjades handeln genom upprättande av handelstraktat och genom beskickningarnas och konsulatens ständiga ingripanden för att skydda enskilda handels- och sjöfartsoperationer och på så sätt skapa en yttre trygghet åt handeln. Vidare gavs offentlighet åt beskickningstjänstemännens berättelser om de utländska ländernas lagstiftning och ekonomiska företeelser.

Det var dock klart att dessa ämbetsmän ej kunde hinna med allt som fordrades för att gynna handeln så effektivt som möjligt då de ju även hade andra arbetsuppgifter. Det vore därför önskvärt att anställa särskilda personer som skulle främja avsättningen av svenska alster då dessa personer kunde vinna en ansedd ställning och lättare komma i beröring med utländska myndigheter. Redan tidigare hade Sverige militärattachéer i flera länder, vilka skulle studera militära inrättningar och noga ha kännedom om nya uppfinningar, organisationer och arbetssätt inom det militära området. En liknande anordning borde kunna inrättas även för den »civila eröfringens område». Departementschefen pekade på att England hade dylika agenter, att det i Italien fanns förslag om inrättande av dylika, samt att Norge hade anslagit ett belopp för liknande ändamål. En summa av 20 000 kronor ansåg regeringen borde räcka till en försöksverksamhet.

Statsutskottet (SU) behandlade den kungliga propositionen och Stjernspetz' motion i ett sammanhang och angav bl. a. följande. Bakgrunden till förslagen var en önskan att finna ökade avsättningsmöjligheter för svenska produkter utomlands samt en vidgad och noggrann kännedom om villkoren därför. Detta var behjärtansvärt med tanke på näringsens betryckta tillstånd och den ökade konkurrensen från andra länders näringar.

Det syntes bli alltmer nödvändigt att följa konsumenternas växande behov och önsknings. Därför vore det naturligt och ett värdigt föremål för statsmakternas omsorger att lämna ett stöd i denna svåra situation. Statsutskottet förordade regeringens proposition och ansåg att det vore lämpligt att attachéerna erhöi till uppgift att kontinuerligt avge berättelser över sin verksamhet, vilka berättelser skulle, genom Kungl Maj:ts försorg bringas till allmänhetens kännedom. Riks-

dagen avslag dock både propositionen och motionen. Frågan aktualiserades emellertid redan följande år och då godkände riksdagen ett anslag om 20 000 kronor under titeln »anslag till främjande av svenska alsters afsättning i utlandet» under samlingsrubriken »Befrämjande i allmänhet av handel och sjöfart». Anslaget uppfördes på extra stat under 6:e huvudtiteln, civilärenden.

I 1888 års statsverksproposition meddelas att Sveriges allmänna exportförening och Lantbruksakademiens förvaltningskommitté beretts tillfälle att yttra sig över hur dessa medel bäst borde begagnas. Det hade då framkommit att en fiskeriagent i norra Tyskland och en reseagent till Indien, Kina och Australien (världsutställningen i Melbourne) bäst befrämjade svenska handelsintressen.

De första åren (1887-1890)

Den svenska lantbruksrepresentationen leder sina rötter tillbaka till den 1887 startade mejeriagenturen i Manchester i England.

Kungliga Lantbruksakademien motsvarade då den år 1890 inrättade Lantbruksstyrelsen, varför vetenskap om agenturen får sökas i Akademiens särskilda förvaltningskommittés protokoll. I dess protokoll från den 1 april 1887 kan man läsa att statsrådets och chefen för Civildepartementets ämbetsskrivelse av den 22 sistlidna mars, om anställande av en agent i England för befrämjande av smörexporten å nämnda land föredrogs och att utskottet beslöt tillstyrka att en med statsmedel avlönad agent skulle anställas. Hans arbetsfält skulle vara befrämjande av svenska mejeriprodukters avsättning i England och hans stationeringsort Manchester.

I den av Akademien utfärdade instruktionen (som byggde på en tidigare utfärdad instruktion för den s. k. färskfiskhandelsagenturen i London) fastslogs att agenten skulle:

med uppmärksamhet följa mejerihanteringens utveckling och handeln med mejeriprodukter i England samt därom lämna de svenska producenterna snabba och tillförlitliga underrättelser genom att till tidningar och tidskrifter i Sverige regelbundet, med korta mellantider meddela uppgifter om prisnoteringar och om mejeriprodukthandeln tillstånd och utsikter i allmänhet samt särskilt om de anmärkningar och önsknings-

ar i avseende å produkternas beskaffenhet, som framställt av de engelska avnämarna,

besvara förfrågningar från och meddela upplysningar åt statsmyndigheter, hushållningssällskap och enskilda mejeriägare här i landet,

såväl i svenska tidningar och facktidsskrifter införa artiklar, belysa förhållanden, vilka kunna vara av vikt för vår mejerihantering, som och i dylika engelska publikationer meddela sådana upplysningar angående våra mejeriförhållanden, som kunna lända avsättningen av de svenska mejeriprodukterna till gagn,

mot gottgörelse efter överenskommelse gå svenska producenter tillhanda vid avsättningen av deras produkter så att högsta möjliga försäljningspris uppnås och mellanhänder i möjligaste mån undvikas samt

hålla lämpligt belägen kontorslokal, insända månadsrapporter till Akademiens förvaltningsutskott.

Akademien förordade fil. kand. Hugo Wedin till tjänsten. Den 15 april 1887 bekräftade ett kungligt brev agenturens inrättande och den 1 juni startades verksamheten med H. Wedin som agent.

Man kan i protokollet av den 16 september 1887 läsa att agentens rapporter för juni och juli månader omnämns under sammanträdet. Detta brukade också ske för färskfiskhandelsagentens rapporter. Den 12 maj 1888 konstaterades att första året snart lupit till ända och att man därför skulle i underdånig skrivelse ingå till Kungl Maj:t med anhållan om förnyat anslag för samma agent och till enahanda belopp.

Ändringen 1890

Under 1889 aktualiserades frågan om ändrade arbetsanvisningar för agenturen. Det hade visat sig ohållbart, som man uttryckte det, med den nuvarande uppläggnings. Agenten borde, för största möjliga nytta, stå fri från ekonomisk inblandning i smörhandeln, menade man nu.

Vad man åsyftade med »ohållbart» och varför man nu trodde att agenten skulle göra största möjliga nytta om han ej var ekonomiskt intresserad av handeln redovisades ej. Kanske var det helt enkelt så att verksamheten blev för omfattande för den hittillsvarande uppläggnings av agenturen.

Det var återigen Akademien som fick i upp-

drag att utarbeta en ny instruktion. Där angavs först syftet med verksamheten, vilket skulle vara att i allmänhet bereda de svenska producenterna av mejeriprodukter sakkunnigt bistånd med råd och dåd vid avsättningen av deras produkter på den engelska marknaden och därigenom verka för att denna avsättning måtte bli så stor och så lönande som möjligt. Den närmare preciseringen av verksamheten i den nya instruktionen var mycket likartad innehållet i den första instruktionen av 1887.

Det enda som i sak skiljer den nya instruktionen från den gamla är stadgandet om att det är agenten uttryckligen förbjudet att vara på något sätt ekonomiskt intresserad i handel med svenska mejeriprodukter eller i andra handelsaffärer. De nya anvisningarna började gälla 1890, samma år som Lantbruksstyrelsen övertog ledningen av verksamheten. Agenturens nya arbetsordning skulle egentligen ha medfört en namnändring från agent till exempelvis konsulent. Detta skedde dock inte förrän 1904.

Den 12 april 1889 anslog Kungl Maj:t medel till mejeriagenturen i Manchester ur de återstående 6000 kr av de av riksdagen 1887 anslagna 20000 kr till befrämjande av svenska alsters avsättning i utlandet. De skulle användas fr. o. m. 1 juni 1890 och var föranledda av agentens ändrade ställning. Nästa år höjdes beloppet till agenturen till 8500 kronor. Detta anslag var därefter oförändrat under flera år och någon diskussion om mejeriagenturens förekommer inte i riksdagshandlingarna förrän 1903.

I riksdagens handlingar finns en avdelning betitlad »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit». Där omtalas bl. a. att »I likhet med föregående år har en med statsmedel aflönad agent under år (exempelvis) 1899 varit anställd i Manchester för befrämjande af svenska mejeriprodukters afsättning i England».

Från agent till konsulent

Lantbruksstyrelsen hade år 1902 väckt förslag om en omorganisering av agenturverksamheten. Man framhöll att den med denna förenade rapportskyldigheten och skyldigheten att vara allmänheten tillgänglig och med denna föra korrespondens, vilken korrespondens kunde gälla spörsmål ganska främmande för agenturens syf-

ten, upptog en allt för stor del av agentens arbetstid. Det egentliga syftet med verksamheten hindrades härmed, då kontakten med myndigheter och köpmän samt resor till importhamnar för kontroll av smörets transport- och lossningsförhållanden blev lidande. Angående nyttan av dessa resor anförde Lantbruksstyrelsen år 1906 angående förhöjning av reseexpensanslaget, att dessa resor var i hög grad nödvändiga för att konsulenten skulle få en nödig kännedom om smörmarknadens ställning och om det skick i vilket svenskt smör ankom.

Lantbruksstyrelsen ansåg att en lindring i rapportskyldigheten och en minskning av kontorstiden kunde ske utan större olägenheter.

I samband med denna omändring av verksamheten passade man på att flytta huvudkontoret till London för att underlätta kontakten med myndigheterna och beskickningarna. Med Englands förnämliga transporter låg London bra till för verksamhetens bedrivande. Till konsulentens uppgifter borde även höra att bevaka övriga lantbruksprodukter, liksom det ålåg den danska representanten. Tonvikten skulle dock fortfarande vara mejerihanteringen. Till sist borde också titeln ändras till »Sveriges lantbrukskonsulent i England».

Konsulentbefattningen hade växt fram ur mejerienturens i Manchester. Orsaken var en nödvändig omorganisering av verksamhetens bedrivande för att bättre uppnå dess syfte – att främja exporten av mejeriprodukter. En utvidgning av arbetsfältet till att gälla även övriga lantmanprodukter var alltså inte den primära orsaken.

Namnbytet slog naturligtvis omedelbart igenom på t. ex. Lantbruksstyrelsens årsberättelser, men i riksdagens handlingar talas det även fortsättningsvis parallellt om »mejeriagent eller lantbrukskonsulent». T. o. m. så sent som 1922 talas det om mejerikonsulent. Statsutskottet hade inget att erinra i sak mot den föreslagna ändringen i verksamheten, men betonade att även i fortsättningen skulle allmänhetens skäliga anspråk på erhållande av upplysningar och meddelanden tryggas. I statsverkspropositionen år 1903, där frågan behandlades, ges en god beskrivning över agenturens startande och dess syften. Nya anvisningar utfärdades den 2 november 1903.

Efter denna ändring förekommer inget av vikt

i riksdagens handlingar om lantbrukskonsulenten i England förrän omkring 1920 då man förbereder en omorganisering av vår utrikesrepresentation. Härvid hade riksdagen i en skrivelse den 12 juni 1918 även ifrågasatt en ändring för »jordbrukets krav för upparbetande av dess exportmarknad som för införskaffande från utlandet av för denna närings drift behövliga förmödenheter borde tillgodoses». I ett yttrande från Lantbruksstyrelsen den 2 december 1919 förordades en ändring från konsulents titel till titeln lantbruksattaché. Det vore dessutom önskvärt med en utvidgning av representationen till andra länder såsom Ryssland, Östersjöländerna, Frankrike, Nederländerna, Belgien och USA. Den 29 december 1919 skrev departementschefen i sitt yttrande över den föreslagna ändringen av utrikesrepresentationen, att det vore önskvärt med en fastare anknytning till legationerna av konsulenternas verksamhet. I 1921 års statsverksproposition är därför anslagen uppförda under 3:e huvudtiteln eller utrikesärenden samtidigt som man äskade ett från 29 000 till 77 000 kronor förhöjt anslag för att bereda tjänster i Berlin, London, Washington och Warszawa.

Statsutskottet och riksdagen var emellertid mycket negativa till en utvidgning av specialattachéväsendet (nyligen hade s. k. socialattachéer inrättats) och avlog följaktligen framställningen, Anslaget är därför tillbaka under nionde huvudtiteln – jordbruksärenden – nästa år och till sitt gamla belopp.

Det kan finnas anledning att närmare titta på Lantbruksstyrelsens ovan nämnda skrivelse. Där framkom bl. a. att styrelsens ämbetsförvaltning ansågs i hög grad ha underlättats genom konsulenternas verksamhet, speciellt då åtgärder vidtagna för att främja exporten.

Kraven på konsulenternas upplysningsverksamhet med råd och anvisningar till allmänheten (svenska jordbrukare speciellt), andra näringsidkare, importörer och myndigheter ansågs väsentligt komma att öka efter kriget. För att fullgöra en sådan uppgift räckte det inte med kortare studiebesök i landet, utan här krävdes en längre vistelse för att kunna skaffa sig lokal- och personkännedom, att grundligt lära känna jordbrukets produktionsförhållanden och att knyta personkontakter.

Inriktningen på verksamheten skulle inte en-

bart vara att studera marknadsförhållanden och behovet av skilda lantbruksprodukter inom landet, utan även vara att studera utvecklingen av lantbruket och de med detta förknippade näringarna, samt för deras främjande vidtagna lagstiftnings- och andra åtgärder. Denna bevakning skulle ske medelst regelbundet avgivna rapporter och utredningar till hemlandets ämbetsmyndighet, korporationer och enskilda samt genom upplysning om hemlandets produkter i det främmande landet. Styrelsen pekade i detta sammanhang på en viss skillnad mellan den engelske och den tyske konsulentens arbetsinriktning i det att den förre mera var inriktad på bevakning av handelsintressena för huvudsakligen mejeriprodukter, fläsk och ägg, medan den senare i lika hög grad bevakade utvecklingen av det tyska jordbruket i allmänhet. Denna skillnad syntes emellertid bli alltmer utjämnad.

Styrelsen ansåg, att fastän konsulenterna i fortsättningen borde lyda under UD, borde Jordbruksdepartementet ändå ha rätt att avge förslag till posternas besättning, ha tillfälle att följa verksamheten, öva inflytande på placering och tjänstgöring och mottaga rapporter för vidarebefordran till styrelsen. Denna vill å sin sida ha rätt att påfordra attachéernas biträde i olika frågor.

Från engelskt håll hade framförts önskemål om bevarande av den gamla inarbetade titeln där: »Swedish Government's Agricultural Commissioner».

I anledning av förnyad medelstilldelning efter 30 juni 1923 preciserade Lantbruksstyrelsen ånyo den verksamhet som konsulenterna skulle bedriva. De skulle sprida en sammanhängande och målmedveten kunskap om det egna landet, insamla material om jordbruksförhållanden i det land där de arbetade och i allmänhet lämna upplysningar rörande jordbruket och dess binärningar. Speciellt gällde detta husdjurskötsel, mejerihanteringen, försöksverksamheten inom jordbruket och växtförädlingen. Detta kunde ske genom notiser i tidningar och utbyte av litteratur.

Tonvikten i verksamheten tycks alltmer ha skjutits över från mera renartade exportstimulerande uppgifter till att avse informativ verksamhet i allmänhet.

Nästa gång något mera spännande om konsulentverksamheten förekommer i riksdagshand-

lingarna är år 1927 då två motioner i ämnet framlägges. Den första är en av hr Linders i första kammaren om löneförhöjning åt konsulenten i London på grund av de mycket höga levnads-kostnaderna där. Dessa var 40–50 procent högre än i Sverige, medan de i Berlin var 10–20 procent högre och de i Riga 10 procent lägre enligt företagna undersökningar. Den andra motionen är av hr Adler m. fl. och är betydligt intressantare. För denna motion redogöres närmare längre fram.

Omändring till lantbruksattaché

Efter förslag från SAL den 6 augusti 1926, att återinföra den tyske konsulenten, yttrade Lantbruksstyrelsen i ett brev till Kungl Maj:t den 30 september 1926 angående den tyske konsulentens tjänsteställning att det finns skäl att göra en översyn av samtliga konsulenters ställning. Styrelsen föreslog att en närmare anknytning till beskickningarna vore önskvärd på grund av att deras ställning då komme att stärkas till gagn för deras verksamhet. De kunde då lämpligen erhålla benämningen lantbruksattachéer. I detta förslag instämde även kommerskollegium och departementschefen ställde sig positiv och gav styrelsen i uppdrag att utarbeta nya anvisningar. Dessa fastställdes av Kungl Maj:t den 9 september 1927.

I den nya instruktionen fastslogs att huvuduppgiften skulle vara att tillvarata det svenska jordbrukets och fiskets samt därmed sammanhängande näringars intressen och att därför framför allt söka befordra avsättningen av svenska lantmannaprodukter och lantbruksmaskiner, följa den allmänna utvecklingen och informera om framsteg inom såväl det praktiska jordbruket som den vetenskapliga forskningen. Liksom förut ålades lantbruksattachéerna att avge rapporter till myndigheterna i Sverige, liksom att till dessa och till hushållningssällskapen samt myndigheter och handelsfirmor inom England besvara förfrågningar och meddela upplysningar. För att främja den svenska exporten kunde de medverka med artiklar i engelska tidningar och tidskrifter, försöka förekomma bedrägerier eller angrepp på svenska produkter, meddela de svenska producenterna de önskemål som kunderna framförde rörande produkternas beskaffenhet. Även besök i importhamnar och på marknadsplatser vore önskvärt. Därutöver skulle de sprit-

da kunskaper om det egna landet och om dess arbetsfält. Arbetsområdet för attachén i London skulle i första hand vara England och Skottland, samt i mån av tid även Irland och Nederländerna.

Liksom tidigare stadgades att attachéerna ej fick vara ekonomiskt intresserade i handeln med svenska lantbruksprodukter. Attachéerna skulle anställas av Kungl Maj:t efter förslag från Lantbruksstyrelsen och de skulle lyda under UD.

Under denna tid, 1887–1932, kan man följa utvecklingen av representantverksamheten i England från en mejeriagentur till en attachébefattning.

Vid starten var målet med verksamheten att främja vår smörexport. Detta mål vidgades senare till att gälla även de övriga lantbruksprodukter vi exporterade. I 1927 års instruktion talas också om bevakning av lantbruksmaskinhandeln, således en utvidgning utöver jordbrukets produktionsområde. Dessutom ingick från denna tid bevakning av den vetenskapliga forskningen och försöksverksamheten inom jordbruket.

En principiell viktig ändring företogs 1890 då man beslöt att förbjuda agenten att vara ekonomiskt involverad i smörhandeln. Detta steg bidrog säkerligen till att göra »agentens» ställning starkare och mera respekterad av de engelska köpmännen, importörerna och myndigheterna. Med anknytningen till beskickningen 1927 framstod ännu tydligare karaktären av officiell svensk representant.

Verksamhetens innehåll sådan den kommer till uttryck i årsberättelserna

Wedins årsberättelser 1887–1903

Det som först slår en, vid ett studium av Wedins berättelser är den likformighet de utvisar över åren. Detta gäller såväl den allmänna uppläggningsen med rubriker och avdelningar, som vad som togs upp under respektive avdelning. Exempelvis var en stående rubrik »Det svenska smörets kvalitet under det gångna året». Vad som här rapporterades var ytterst likartat under hela perioden. Smöret hade t. ex. uppvisat mögel, och hur denna uppstod och vad som borde göras för att avhjälpa detta fel återgavs med stor precision från berättelse till berättelse.

Jag har i Wedins berättelser begränsat mig till att huvudsakligen studera avsnitten om smör-

marknaden. Orsaken till detta är naturlig, eftersom denna marknad var den utan jämförelse viktigaste med hänsyn till vår export och också hans egentliga arbetsfält. Avsnittet om smörmarknaden upptar den allra största delen av berättelserna. Emellertid har jag även sökt att fånga upp andra viktiga frågor som det rapporterades om.

Redogörelsen för smörmarknaden inleds med en allmän beskrivning över tillgången på engelskt och irländskt smör, importen och avsättningen av smör och förloppet av smörpriserna under året. Därefter förekommer beskrivningar över de enskilda exportländernas smör. Här får Danmark, men framför allt Sverige den fylligaste beskrivningen. Avslutningsvis brukar förekomma en slags prognos över det närmaste årets smörsutsikter på den engelska marknaden.

Som redan framhållits ges naturligtvis det största utrymmet i berättelserna det svenska smöret. Här redovisades siffror över totala exporten, exporten till England, importen till Manchesterregionen, exporten uppdelad på månader, exporten från olika hamnar i Sverige, försäljning och utbredning i England, kvaliteten, konkurrenterna, särskilda anmärkningar mot smöret, prisnoteringar m. m.

Den svenska exporten på England ökade stadigt från agenturens inrättande 1887 till och med 1896. Ökningen under första delen av 90-talet kommenterades av Wedin sålunda: »intet annat af de smörexporterande länderna har under senare år gjort jämförelsevis så stora framsteg som Sverige i detta hänseende». Orsaken angavs vara bättre kvalitet och ökad kännedom om svenskt smör. Man får hålla i minnet att England under den här tiden var världsmarknaden för smör. Alla länder som kunde exportera smör skickade det till England där en fri och lönande marknad fanns. Konkurrenterna till Sverige var därför många. Danmark var det land som såväl i kvantitativt som kvalitativt hänseende intog förstaplatsen bland de till England smörexporterande länderna. Det kan kanske därför vara på sin plats att titta närmare på det danska smörets ställning i England.

En kraftig utveckling och stärkande av Danmarks position skedde denna tid. Från 1889 till 1903 ökade den årliga exporten till England från 34 till 90 milj kg. Ökningen skedde stadigt år för år, utan några egentliga avbrott. Det är emeller-

Tabell 1. *Sveriges produktion av smör, ost och fläsk i ton*

År	Smör	Ost	Fläsk
1871/75	17 000	7 300	34 300
76/80	18 700	7 600	36 100
81/85	23 300	7 700	41 000
86/90	29 900	8 000	53 500
91/95	37 900	8 700	67 500
96/00	43 500	10 400	78 700
1901/05	47 500	13 300	82 800
06/10	51 400	15 500	96 200
11/13	57 400	17 000	106 600
1940	94 900	35 300	150 200
1945	100 400	38 100	126 200
1950	111 000	51 500	170 700
1955	85 000	54 100	186 900
1977	38 800	87 400	300 600

Källa: S.O.S. Historisk statistik för Sverige, SCB 1959.

tid att märka att i den engelska statistiken ingår en hel del svenskt, finskt, ryskt och tyskt smör redovisat som danskt, eftersom Danmark transiterade en hel del smör från dessa länder av transportekonomiska och transporttekniska skäl. Även om dessa kvantiteter dras ifrån framstår Danmark fortfarande som det främsta smörlandet. Det egentligt danska smöret uppgick 1890 respektive 1900 till 30 respektive 72 milj kg. Danmark ökade även sin marknadsandel under denna tid.

Orsaken till denna väldiga smörproduktion och dess stora ökning angavs vara främst tillgången på billiga fodermedel genom tullfri import av kraftfoder, men också förbättringar av besättningarna genom utgallring efter mjölkprovningar, bättre och rationellare utfodring, minskad göddjursuppfödning och allmän begränsning av omkostnaderna i mjölkproduktionen och mejeridriften. Wedin ansåg emellertid i berättelsen för 1891 att »otvivelaktigt börjar nu smörproduktionen i Danmark att uppnå gränsen för sin högsta möjliga utveckling, och därför torde ej vara att vänta så synnerlig stor stigning i smörproduktionen härnäst inom detta land». Om denna profetia kan sägas att då den gjordes exporterade Danmark 33 000 ton smör till England, tio år senare 61 000 ton.

Kvaliteten på det danska smöret var den högsta av allt till England importerat smör. Enstaka partier från andra länder kunde kanske konkurrera, men den stora massan av utländskt smör

var av betydligt sämre kvalitet. Danskt smör hade en hög och framför allt, vilket var viktigt, en jämn kvalitet.

Vid sekelskriftet infördes ett nationalmärke för danskt smör. I början, meddelas det, rådde en viss skepsis huruvida detta var av godo eller icke. Många köpmän befarade att en utjämning av priserna skulle ske då kunderna i fortsättningen ej skulle efterfråga olika kvalitéer utan endast fråga efter danskt smör som sådant. Anledningen till att man införde nationalmärket var att man ville framhäva ursprungslandet och att hindra andra smörtillverkare från att utnyttja det danska namnet. Danska staten understödde smör-exporten bl. a. genom fraktbidrag till ångbåtar på England.

Danskt smör hade sin största utbredning i norra och mellersta England. Det förekom däremot mera sparsamt i södra England och i London, där franskt och holländskt smör hade en stark ställning.

Efter Sveriges exportframgångar under agenturens tio första år med som högst en marknadsandel bland det importerade smöret av 15,8 procent åren 1893-94 fick vi vidkännas en tillbakagång. Marknadsandelen sjönk till 9,4 procent år 1903 beroende dels på att vår absoluta export på England minskade med 20 procent från 1896 till den wedinska periodens slut 1903 och dels på att importen till England totalt av smör samtidigt ökade med över en tredjedel. Danmark stärkte sin position både absolut och relativt denna tid.

Vilka orsakerna till Sveriges tillbakagång kunde tänkas vara diskuteras i 1898 års berättelse. Wedin skriver att man från engelskt håll ansåg skulden vara tullen på utländska fodermedel, vilket fördröade mjölkproduktionen och ej gjorde den lika lönsam längre. Man pekade på Danmark, där fodermedel importerades tullfritt och där smörexporten ökade år från år. Från svenskt håll, skriver Wedin, framhölls andra orsaker till nedgången. Den starka industrialiseringen drog folket till städerna och ökade välståndet i landet. Detta bidrog till stegrad efterfrågan på konsumtionsmjölk och smör inom landet. De inhemska smörpriserna kunde höjas och därför bli mera lönsamma än utlandsmarknadens. En ökad ostproduktion inom Sverige bidrog också till en stagnerad export av smör.

Till skillnad från vissa andra länder, främst

Tabell 2. Sveriges export av smör, fläsk, matvaror och djur totalt och totalexporten i 1 000 kr samt smörexport i procent av total export

År	Smör	Fläsk	Matvaror av djur	Total export	Smör i procent av totalexport
1871/75	6 098	205	6 928	201 256	3,0
76/80	8 540	90	9 530	208 583	4,1
81/85	15 200	388	18 677	243 362	6,2
86/90	25 429	3 098	40 302	272 468	9,3
91/95	38 270	5 671	59 252	317 762	12,0
96/00	40 423	2 182	49 238	358 551	11,3
1901/05	36 486	2 371	45 038	410 434	8,9
06/10	36 995	2 153	51 260	515 358	7,2

Källa: S.O.S. Historisk statistik för Sverige, SCB 1960, 1972.

Australien och Kanada, var den svenska exporten jämnt fördelat på årets månader. Dess främsta avsättningsorter var, liksom för danskt smör, de stora industridistrikten i norra och mellersta England. I jämförelse med det danska smöret var det svenska starkare koncentrerat till Manchesterdistriktet. Ca en tredjedel av allt smör vi exporterade till England avsattes där. Medräknas även det smör som avsattes inom detta distrikt, men som ej passerade genom smörmarknaden i Manchester, avsattes där två tredjedelar av smöret (1894). Områdets betydelse framgår kanske klarare om man betänker att det inom en cirkel med 2 mils radie bodde två miljoner människor, eller åtta miljoner inom 8 mils radie. Det var långt mer än hela Sveriges befolkning. Manchesterdistriktet var världens mest tätbefolkade område. Mot bakgrund härav var det naturligt att agenturens verksamhet förlades hit.

Kvalitetsfrågan går som en röd tråd i berättelserna genom åren. En hög kvalitet ansågs vara vårt bästa konkurrensmedel. Av andra och tredje klassens smör fanns mer än nog i form av kolonismör, och detta kunde ibland vara svårålt på grund av konkurrensen med det frambrutande margarinet. Däremot ansågs alltid prima smör kunna avsättas oavsett konjunkturen och margarinets frammarsch. »Fin kvalitet kan alltid säljas under snart sagdt hvilka förhållanden som helst» (1891).

Det var kanske tur för svenskt smör att kolonismöret inte kunde konkurrera i kvalitetshänseende. Stora förväntningar ställdes emellertid på koloniernas, enkannerligen Australien och Nya Zeeland, förmåga att förse England med smör.

En betydande införsel begynte också, varvid 1890 års importerade 800 000 kg ökade till 15–20 milj kg vid sekelskiftet. Emellertid växlade importen kraftigt mellan åren. Detta berodde på återkommande torra och därvid nedslaktning av kreaturen.

Importen från kolonierna skedde uteslutande under oktober–mars, eller under det norra halvklotets vintermånader. Eftersom då tillgången på europeiskt smör var begränsad, brukade priserna vara höga. Det australiensiska smörets intåg på marknaden tryckte därför priserna vintertid till förfång för de europeiska producenterna. Kvalitetsmässigt kunde dock inte kolonismöret konkurrera. Det var över två månader gammalt när det ankom till England, och fastän det såg fint ut i importörernas källare, försämrades det snabbt när det packades upp på minuthandlarnas diskar. Det hade också, en i de engelska konsumenternas tycke för kraftig gul färg. Den australiska regeringen stöttade smörexporten genom att bl. a. ge exportpremier, vilka enligt 1890 års berättelse, motsvarade hela fraktkostnaden till England.

Det svenska smöret hade till skillnad mot koloniernas ett gott anseende och tävlade i finhet med det danska. Detta stod över vårt smör kanske mest beroende på att de större danska mejerimärkena skapade en jämnare kvalitet. De många små svenska mejerierna (ca 1 600 st 1890) kunde naturligt nog ej alltid hålla en önskad jämn och hög kvalitet. Wedin påpekade åtskilliga gånger detta faktum och framhöll önskvärdheten av att om möjligt söka ernå större tillverkningsenheter. Redan under denna tid talades det om

en koncentration av antalet driftsplatser inom mejeriindustrin. Då avsåg man med detta att vinna i kvalitet, medan man under senare år främst velat koncentrera tillverkningen av kostnadsskäl.

Kvaliteten förhöll sig ej lika under årets månader, utan följde ett visst förlopp. Under årets första månader var kvaliteten god men försämrades efterhand då foderövergången på våren inverkade menligt. Fram i juni steg åter kvaliteten tack vare de fina betena, för att åter sjunka under högsommarens betesbrist. I september följde så en kvalitetsuppgång på grund av höstbetena, följt av en nedgång vid foderövergången till vinterfoder. I slutet av året steg så åter kvaliteten. Detta förlopp påverkades främst av det enskilda årets väderlek. Varmma somrar inverkade menligt, medan varma höstar med förlängda betestider höjde kvaliteten.

Kriterierna på god kvalitet var bl. a. att smöret skulle ha en kraftig arom, en jämn färg, liten vattenhalt, god hållbarhet, ren smak, lyckad syring och god konsistens.

Det svenska smöret hade en god komparativ fördel i tillgången på billigt avkylningsmedel. Som jämförelse kan sägas att fastän irländskt smör var färskare vid ankomsten till England, det ofta var av sämre kvalitet på grund av avsaknad av kylmedel.

De kvalitetsfel som kunde förekomma var många. Konsistensen kunde vara felaktig såsom smörjig, lös, hård eller spröd. Lukten kunde vara oljig, tranig, bitter, oren, sur, talgig, tjock, torr, unken, möjlig, kokt, malt-, rov-, foder- eller laddgårdsaktig. Övriga anmärkningar rörde färgen, vattenhalten, salthalten, packningen och vägningen.

Färgen skulle vara jämn och särskilt i Manchesterdistriktet så ljus som möjligt. Detta krav kunde ibland vara svårt att uppfylla om somrarna då gräsbetena betydde en högre färg än vinterns stallutfodring. Flammighet, strimmighet och ojämnt färgade lager i smördrittlarna skulle undvikas. Salthalten önskades vara något lägre i finare sorters smör. Detta krav var dock ej något svårbemästrat problem.

Hur mycket vatten smöret fick innehålla för att betraktas som en fullgod oförvanskad vara, var ett spörsmål som under hela Wedins tid stod under debatt i England. Någon lag eller annan

förordning existerade inte, men smöret åtalades som regel om vattenhalten översteg 15–16 procent. Det var då detaljisterna som fick böta för att de sålt mindervärdigt smör. Detta väckte stor indignation ty detaljisterna kunde inte gärna veta hur hög vattenhalten var i det smör de köpt av grossisterna. Inte förrän 1902 fick man en lag som reglerade förhållandet. Gränsen för tillåten vattenhalt sattes till 16 procent. Det kan omtalas att Wedin hade fått tillfälle att yttra sig i frågan till den utredning som föregick lagen. Svenskt smör utsattes aldrig för något åtal, vilket väl får anses vara ett gott betyg, Wedin varnade emellertid för att slå sig till ro med detta, utan att ständig vaksamhet vore av nöden.

Packningen av smöret lämnade ofta en hel del att önska. Hålligheter kunde förekomma mellan drittarna och smöret och i dessa frodades gärna möglet. Märkningen skedde med brännjärn, men Wedin önskade övergå till målade påskrifter, som kunde göras stora och tydliga. Smöret packades i s. k. drittlar, ett slags trätunnor. En drittel innehöll 50,8 kg engelska centner (cwts). Kvantiteter och priser på smör angavs alltid i denna enhet. Vägningen och fyllnaden av drittarna vid mejerierna var nog inte alltid den bästa, och detta föranledde alltid tvister mellan säljare och köpare. Med tiden förbättrades uppvägningen, men missnöjet med viktfrågan skulle väl aldrig helt upphöra, förmodade Wedin, »ty det ligger så att säga i sakens natur». Han rekommenderade mejerierna att väga upp 51,5 kg per drittel, så att dritteln då med säkerhet innehöll 50,8 kg vid framkomsten till England.

Utskeppningen av det svenska exportsmöret skedde över Göteborg (50%), Malmö (33%), Helsingborg (10%) och Landskrona (5%).

Svenskt smör erhöll normalt lägre priser än danskt. Det svenska smörets priser rättades ursprungligen efter Köpenhamnsnoteringen. Dess stora betydelse för priset på svenskt smör gör det befogat att titta närmare på konstruktionen av densamma.

Priset på det danska smöret sattes av en noteringskommitté i Köpenhamn. Denna satte priser vecka för vecka. Utöver noteringen betalades oftast överpriser. Dessa växte mer och mer, och uppgick 1894 till uppåt 11 öre/kg. Detta år inneslöts de i noteringen, vilket dock inte kunde hindra att de ånyo började förekomma efter någon

tid. Över huvudtaget var den danska smörnoteringen mycket kritiserad, och skarpa protester förekom från England om metoden för dess sättande. Grunden till problemet var att noteringen sattes före marknadsdagen, närmare bestämt fem dagar före. Den var en toppnotering och avsåg det smör som alltså såldes i fast räkning. Noteringen skulle alltså spegla det förväntade priset. Detta ledde gång efter annan till felbedömningar, med följd att noteringen var för stram för marknaden. Detta resulterade i stora förluster för handelsmännen i England. Dessa ständigt återkommande kriser minskade så småningom förtroendet för noteringen. Problemet kvarstod emellertid långt in på 1900-talet.

Från och med februari 1896 började en svensk notering att sättas. Till skillnad från den danska, sattes den efter marknaden och visade alltså uppnått pris och ej förväntat. Dessutom uttryckte den medelpriset för större delen av smöret och inte topppriset för det bästa smöret. Om man jämför medelskillnaden för året mellan den danska och den svenska noteringen med skillnaden för enskilda veckor kan man se vilka veckor den danska noteringen ej rätt uttryckt marknadens fordringar. Var skillnaden större än årsmedeltalet var den danska noteringen för högt satt och handelsmännen gjorde stora förluster. Var skillnaden mindre såldes danskt smör för billigt. Som exempel kan anföras att skillnaden i årsmedeltal för 1899 var 4,9 öre/kg. I oktober var den danska noteringen emellertid hela 19 öre över den svenska, med en svår kris och stagnerad handel som följd.

Priserna på smöret var normalt högst under vinterhalvåret med dess lägre tillgång. Prisskillnaden kunde uppgå till 70 öre/kg. De lägsta priserna under året var oftast inte mer än 65–75 procent av de högsta noteringarna. Köpenhamns prisnotering för danskt smör under åren 1872–1903 låg omkring 2 kr/kg. Tendensen var under perioden sjunkande. Detta kan till en del förklaras av den enorma tillförseln av smör till England från alla håll, men också till en del beroende på margarinetts konkurrens.

Wedin brukade vanligtvis göra en betraktelse över utsikterna för det närmaste årets smörmarknad. Dessa prognoser var ganska allmänt hållna, men svårigheterna att göra dem noggrannare var nog också stora.

Det var många faktorer av okänd storlek och riktning som påverkade smöravsättningen. Främst var vädret en avgörande faktor för utvecklingen av kvantiteterna och därmed priserna. Arbetsmarknaden var betydelsefull, och här betydde en lugn arbetsmarknad utan konflikter och med hyggliga löner, möjlighet till högre priser och större avsättning. Priserna på andra födoämnen spelade också in. Vid 1890-talets början bedömdes framtidsutsikterna som relativt ljusa. Per capita-konsumtionen om 6 kg borde kunna fördubblas, dock med en viss menlig inverkan på priserna. Enbart folkökningen krävde 100–200 000 cwts mer smör per år. Ökning i importen var främst att vänta från Australien, Kanada och Sverige, samt i viss mån från Danmark och Finland. Irland kunde också förväntas bli en större konkurrent främst i kvalitetshänseende. Vid sekelskiftet ansågs ökning i importen vara att emotse ensast från utomeuropeiska länder.

Prisförutsägelseerna var ännu vagare än kvantitetsprognoserna. Om man emellertid anser att $\pm 5\%$ på fjolårets pris är att betrakta som en oförändrad prisnivå, finner man att förutsägelseerna stämde bra alla år utom ett, då prognosen gick stick i stäv mot det verkliga utfallet.

Under Wedins tid, som agent för främjande av smörexporten, steg denna i kvantitet och betydelse till en topp vid mitten av 90-talet, med volymer som var 70 procent större än vid agenturens inrättande och med en marknadsandel kring 16 procent. Därefter sjönk exporten tillbaka med 20 procent fram till 1903 och andelen minskade till under 10 procent.

I berättelsen för år 1900 beklagade Wedin denna tillbakagång ur expörtsynpunkt och påpekade att det är mycket lättare att förlora en marknad än att återvinna den. I sin sista årsberättelse för han en intressant diskussion under rubriken »Förefinnas utsikter till ökning av smörexporten från Sverige för framtiden?» Utsikterna för en större smörproduktion beror av tre faktorer, framgår det; totalproduktionen av mjölk, smör och ost i Sverige, konsumtionen av nämnda produkter inom landet och smörpriserna i England. Han konstaterade vidare att en omvälvning ägt rum under de senaste 20 åren bland befolkningen i Sverige. Stadsbefolkningen hade ökat kraftigt och landsbygdens befolkningsandel nedgått från 72 till 55 procent. Detta förde med sig en ökad

avsättning av smör och mjölk inom landet. Inte heller torde det vara möjligt att den nyare arbetsbesparande tekniken kunde kompensera för avtappningen av arbetskraft från landsbygden och öka smörproduktionen framledes. Med tiden kommer nog troligen även Sverige att, liksom England, bli ett smörimporterande land. Avslutningsvis gör han ett ganska märkligt uttalande, men tanke på att han i 17 års tid varit av staten anställd för att främja den svenska smörexporten. »Månne aftagande smörexport skulle vara en olycka för vårt land? Meningarna härom äro nog ganska delade. Mig synes dock att så ej skulle bli. Ju mindre beroende af utlandet vi äro för vår export desto bättre, speciellt om tull mot all förmodan skulle åsättas smör i England.»

Wedins årsberättelser innehåller, förutom den stora avdelningen om smöret, även redogörelser för fläsk- och äggmarknaderna. Dessa marknaders bevakning har jag studerat närmare först i berättelserna efter 1903, beroende på att först då började dessa produkter bli av större betydelse för Sverige i exporthänseende.

Samtidigt med bevakningen av exportmarknaden för främst smör, fläsk och ägg finner man även redogörelser över viktigare händelser inom lantbruket och livsmedelsområdet.

Framför allt tilldrog sig kraven om skärpning av vissa livsmedelslagar intresse under denna tid. Det var både jordbrukets och handelns representanter som gjorde påtryckningar om ändringar av »the margarine Act» (från 1887), »the Merchandise Act» och »the Sale of Food and Drug's Act» (från 1875). Den debatt som med kraft fördes i Sverige under 20-talet, om skärpningar i marknadsföringskraven för margarin, för undvikande av illojal konkurrens gentemot smöret, fördes i England redan denna tid. Lagen om varumärken ville förhindra att varor såldes under falsk ursprungsbeteckning, samt ville vara ett skydd för den inhemska produktionen. Man ville nu göra den ändringen att istället för angivande av ursprungsland, skulle alla importerade varor märkas »made abroad».

Orsaken till detta var nämligen att många gånger var angivande av ursprungslandet en positiv konkurrensfaktor (Swedish butter), som trängde tillbaka de inhemska varorna. I den tredje lagen inom livsmedelsområdet ville man införa bestämmelser om tillsatser och färgämnen i

livsmedel. Man fruktade nämligen att vissa »pre-serveringsmedel» och färgämnen kunde vara skadliga för hälsan vid en längre tids användning, även om de tillsatta mängderna var små. Debatten om skadliga livsmedelstillsatser är sannerligen inte ny!

Resultatet av påtryckningarna, vilka pågick under hela 90-talet, resulterade i lagändringar år 1900. Det blev skärpningar av straffen för förfalskning av produkter, ökad kontroll av importen, bättre märkning av margarin och mixtures. Dessa mixtures, som var blandningar av smör och margarin, fick nu endast innehålla 10% smör. Jämför med dagens svenska mixture (Bregott) vilken innehåller 80% smörråvara och 20% vegetabiliska oljor.

År 1889 hade en kommitté tillsatts för att kartlägga förekomsten och fastställa skadligheten av konserveringsmedel och färgämnen i livsmedel. Denna rekommenderade förbud av vissa ämnen och gränsvärden för andra, liksom inrättande av en tillsynsmyndighet. Dessa rekommendationer verkar bekanta, och det är fascinerande att upptäcka att den idag ibland häftiga debatten om livsmedelstillsatser, redan för 80 år sedan var föremål för debatt och utredning.

Slutligen må nämnas att i en intressant redogörelse för handelns organisation i 1892 års berättelse, framgår att framgången för utländska livsmedel till stor del tycktes bero på rationellare marknadsföring av dessa med större kvantiteter och ordnad organisation.

I berättelserna för 1891 till periodens slut redovisas i slutet verksamheten vid agenturen. Dessa redogörelser är relativt utförliga de första åren men blir sedan mera standardiserade mot periodens slut. I berättelserna för 1899–1903 har denna verksamhetsbeskrivning exakt eller så gott som exakt likalydande innehåll.

I 1891 års berättelse omtalas att korrespondensen varit omfattande både vad gäller antalet förfrågningar som arten av dessa. Mest har förfrågningarna rört sig om lantmannaprodukter såsom smör, margarin, ost, ägg, fläsk, kreatur m. m., men också i stort antal om artiklar av mycket varierande slag. Framför allt kom förfrågningar från importörer i England.

I avsikt att lämna upplysningar om svenska produkter och förhållanden och för att bemöta vilseledande uppgifter och angrepp på produk-

terna av konkurrenter hade under året författats en hel del artiklar i engelska tidningar och tidsskrifter.

Ett omfattande marknadsrapporteringsystem för erhållande av marknadernas ställning på skilda orter hade grundats av Wedin. Rapporter och telegram från flera enskilda firmor representerande stora »omsättningstal» för de aktuella produkterna hade beredvilligt skickats till agenturen. Det var anmärkningsvärt tillmötesgående, ansåg Wedin, att sådan hjälp erhållits och dessutom utan kostnader i de allra flesta fall. Dessa inkomna rapporter låg till grund för Wedins rapporter till Lantbruksstyrelsen.

Resor, denna viktiga gren av arbetet, hade företagits speciellt till städerna i Manchester-distriktet. Syftet var att kontrollera att ej svenskt namn missbrukades för andra länders produkter, utbyte av åsikter och meningar rörande produkterna med köpmän och inspektörer för födoämnen. De kunde också ha företagits på grund av uppdrag eller begärda upplysningar.

Dessutom hade under året åtskilliga tvistemål handlagts liksom indrivning av försumliga köparens skulder.

I berättelsen för 1892 konstateras att korrespondensen tilltagit ganska mycket och att särskilt anmärkningsvärt är det hastigt ökande antalet skrivelser rörande rent industriella produkter och förhållanden. Dessa skrivelser fick naturligtvis komma i andra hand då de låg utanför agenturens verksamhetsområde.

I samma berättelse kunde Wedin meddela den glädjande uppgiften att angrepp mot svenska produkter i pressen från konkurrenter nästan upphört, sedan vederläggande svar alltid ingått. Dessutom utgjorde den ständiga kontakten med köpmännen i Manchester m. fl. orter att förekommande missuppfattningar och fördomar kunnat motarbetas.

I detta års berättelse omtalas också att han varit behjälplig med platsanskaffning åt dels praktikanter och dels personer som sökte stadigvarande jobb. Den förra gruppen hade det lyckats ganska gott att bereda plats för, medan för den senare svårigheterna var större. Platserna gällde arbete vid mejerier, lantegendomar och affärsverksamhet.

För år 1893 omtalas att den omfattande korrespondensen medfört att medarbetarskap i tid-

skrifter och tidningar med artiklar blivit lidande (jämför det tidigare sagda om den nya instruktionen 1904). Agenten hade deltagit i åtskilliga försök angående avsättningsmöjligheter för oskummad mjölk, grädd, kondenserad mjölk, bitsmör m. m., meddelas 1894.

De senare årsberättelserna upptar ett antal nyckelord karakteriserande verksamheten under året. Dessa nyckelord är: korrespondensen, rapporter, veckotelegram, marknadsrapporter och telegram, uppdrag, översättningar, angrepp, resor, experiment, vägledning och råd. Det torde vara överflödigt att närmare förklara dessa, då de redan bör ha framgått i texten ovan.

Bagges årsberättelser 1904–1920

Fredrik Bagges första rapport avser 1904 och hans sista 1920. Under denna tid inträffade första världskriget med dess förödande verkningar på livsmedelsmarknaden. Under kriget reglerades den engelska marknaden totalt och i Sverige infördes exportförbud för livsmedel under krigets senare skede. Det kunde därför ej bli tal om reguljära marknadsrapporter under denna tid. Bagge redogjorde istället för hur den engelska regleringen fungerade etc. Jag har emellertid inte ansett mig böra närmare ingå härpå, liksom jag inte heller tänker diskutera den svenska regleringen.

I jämförelse med sin företrädare verkar Bagge vara mera frispråkig, och han ger uttryck för egna åsikter i högre grad. Hans årsberättelser är inte heller, även med bortseende från krigsåren, så likartade mellan åren, även om givetvis de olika avsnitten (smör-, fläsk- och äggmarknaderna) alltid återkommer. Smöret får en något mindre framträdande plats, och i stället erhåller redogörelser över kött-, fläsk- och äggmarknaderna större utrymme.

Följande rubriker brukar ingå i berättelserna: importen av säd, mjöl, potatis, levande slaktboskap, färskt kött, bacon, fläskmarknaden, svenska fläskets ställning, smörimporten, smörmarknaden, svenska smöret, äggimporten, äggmarknaden, svenska äggen. Berättelserna omfattar ca 45–50 sidor. Nedan följer en redogörelse över de frågor och de förhållanden som rådde under denna period avseende smör, fläsk och ägg.

Först ska emellertid en undersökning över arbetarbefolkningens köpförmåga refererad av

Bagge i hans första årsberättelse omnämnas. Detta kan ju vara upplysande och informativt »då det ju är till stor del arbetarna som konsumerar största delen af vår export». Medelinkomsten bland de år 1904 undersökta 1944 st arbetarfamiljerna var 36,10 shilling per vecka. De som tjänade under 25 shilling använde 75 procent av sin inkomst till mat medan de som tjänade över 40 shilling använde 57 procent till livsmedel. Dessa tal kan jämföras med svenskens utlägg för livsmedel idag om ca 25 procent av inkomsten.

Ehuru det mot bakgrund av agenturverksamhetens förändring till en konsulentverksamhet med en vidgad bevakning, kan synas att smöret fick stå tillbaka för konsulentens intresse, var dock smöret fortfarande vår utan jämförelse viktigaste exportvara från jordbruket. Dess värde uppgick till 10 ggr vardera fläsk- och äggexporten, de två andra betydelsefulla exportvarorna.

Utvecklingen av smörimporten till England fram till kriget kan sägas ha fortgått efter de trender vilka redan tidigare framkommit. Det ryska smöret fortsatte sin starka frammarsch medan nederländskt och franskt smör sjönk tillbaka. Importen från USA och Kanada, vilken tidigare växlat kraftigt mellan åren upphörde i stort sett fram till kriget. Englands stora förhoppningar på kolonismöret, infriades väl i stort vad gällde kvantiteten. Importen växte kraftigt, dock med kraftiga fluktuationer mellan åren. Kvalitetsmässigt visade detta smör däremot inga större framsteg. Det förblev ett andra och tredje klassens smör. Den danska smörexporten, vilken under Wedins tid ökat kraftigt, förblev i stort sett konstant fram till krigsutbrottet. Först nu kanske hans förmodan att Danmark nått höjden av sin smörproducerande förmåga kan sägas äga sin riktighet. Orsaken till stagnationen av smörexporten till England var delvis en annan, varom mera nedan.

Vår egen export på England hade från en topp 1896 om 24 000 ton nedgått till 19 000 ton år 1903 och sjönk ytterligare till 16 000 ton 1906. Därefter ökade den, och uppgick till drygt 21 000 ton 1910, varefter den ånyo sjönk fram till kriget.

Som en röd tråd i Baggés berättelser återkommer inskräpandet att kvalitet var det som svenska producenter skulle anse som sitt främsta konkurrensvapen. Vi kunde aldrig räkna med att

exportera mer än marginella kvantiteter till den engelska marknaden. Det var därför viktigt att denna lilla svenska import var känd som ett kvalitetsmör. Sådant smör kunde alltid avsättas. Dåligt smör fanns det gott om i form av kolonismör och det var sådant smör, som liksom förut, fick utstå största konkurrensen med margarinet. Det danska smöret levde högt på sitt gamla fina namn. Det fanns de som ansåg att det överbetalades med hänsyn till kvaliteten. Dess stora förtjänst, jämfört med svenskt, var liksom tidigare dess stora jämnhet mellan olika partier, varför en importör alltid kunde lita på varans beskaffenhet. Det svenska smöret kunde förete partier som var bättre än det finaste danska, men också uppvisa partier av långt sämre kvalitet än något danskt smör. Även Bagge pläderade således för större mejerianläggningar för att vi skulle uppnå våra kvalitetsmål. Allmänt sett intog dock svenskt smör »utan gensägelse platsen närmast efter danskt smör» (1907).

En kvalitetsfrämjande faktor blev införandet av runmärket. Emellertid ansåg Bagge, att det var svagt att inte samtliga mejerier fick föra runmärket, med tanke på de rätt modesta kraven. Det kunde till och med hända att rättigheten för ett mejeri indrogs. Detta var mycket allvarligt eftersom importörerna då gick miste om den kalkylerade extrabetalningen som förekom på runmärkt smör. Denna extra betalning utgjorde ca 6 sh/cwts vid en prisnivå om 110 sh/cwts (1905). En fråga som diskuterades i Sverige före kriget var huruvida mjölken eller grädden skulle insamlas till smörmejerierna. Bagge pekade här på förhållandet i Nya Zeeland och Australien, där det förre landet insamlade mjölken medan det senare i huvudsak gått in för systemet med gräddinsamling. Nyzealändskt smör hade kvalitetsmässigt gått mycket starkare fram än australiensiskt, och detta kunde avläsas i de högre priser som betalades för detsamma. Erfarenheter från dessa länder pekade alltså på mjölkinsamlingens överlägsenhet.

Liksom Wedin återkom Bagge med samma påpekningar och önskemål år efter år om kraven på smörets kvalitet, dess paketering och försändning. Han ansåg dock att hans påpekanden förklingade ohörda och någon efterrättelse till de krav som framfördes av de engelska köpmännen skedde inte. De svenska mejeriernas nonchalans

påpekades också av de engelska importörerna. Viktfrågan t. ex., som hade varit aktuell i ett par decennier, var ännu långt ifrån till belåtenhet. Bagge konstaterade 1904 att en drittell om 50,8 kg kunde innehålla ända till 10 kg för lite smör. I 1918 års berättelse säger han: »Det är ej för nöjet att kritisera som jag kritiserar.» Det räckte att titta på smörprovningarnas resultat för de senaste 10–15 åren för att konstatera att kvaliteten knappast höjts alls.

Överhuvudtaget pläderade Bagge starkt för kvaliteten stora betydelse. Hans »kvalitetspatos» framstår starkare än hans föregångares.

Det svenska smörets utbredning i England var liksom förut främst Manchesterdistriktet. Koncentrationen dit ansåg Bagge vara för stark. Det hände ofta att marknaden där blev överhopad med svenskt smör med prisfall som följd.

Tyskland framträdde mer och mer som en mäktig industristat. Med sitt ökade välstånd och växande befolkning steg livsmedelsbehoven. Det inhemska jordbruket förmådde ej täcka detta behov utan Tyskland blev alltmer en magnet som drog till sig livsmedel utifrån i växande kvantiteter. Såväl svensk, dansk och holländsk smörexport till England påverkades negativt av att allt större sändningar gick till Tyskland. Under världskrigets första skede gick så gott som hela vår smörexport dit. Efter 1915 låg Englandsexporten helt nere. Olika orsaker angavs till varför exporten omlades på Tyskland. Mejerinäringen i Sverige tillbakavisade de engelska klagomålen och framhöll att vid krigsutbrottet hade engelsmännen sagt upp samtliga avtal och krävt nya villkor. Bl. a. skulle priset på smöret bestämmas först vid framkomsten till England, svenskarna skulle betala fraktkostnaderna och inte minst viktigt stå risken över Nordsjön. Mot detta stod att Tyskland inte bara betalade högre priser utan dessutom frakten. Vid krigsutbrottet hade dessutom två stora engelska firmor, Maypole Dairy Co och Wholesale, helt slutat köpa det svenska smöret. Under sådana omständigheter, ansåg mejerinäringen det fullt förklarligt om smöret istället såldes till Tyskland. Danmarks export höll också på att gå samma väg, men ett regeringsingripande kvoterade smörexporten. Bagge ifrågasatte klokheden i den svenska politiken. Att totalt överge en marknad, som inarbetats sedan över trettio år, för en osäker av kriget skapad mark-

nad, vore kanske diskutabelt inför exportutsikterna efter kriget.

Exporten på Tyskland blev inte heller långvarig. Den svenska regeringen införde år 1917 exportförbud på livsmedel. Inte förrän 1920 började ånyo en trevande smörexport på England – detta år sändes 200 kg dit.

En utförligare redogörelse börjar under Bagges period att ges för fläskexporten från Sverige till England. Fortfarande var dock Sveriges smörexport långt betydelsefullare än dess fläskexport.

De länder som försåg England med fläsk var framför allt Danmark, med en marknadsandel om ca 30 procent, USA och Kanada. Det dominerande draget i utvecklingen fram till kriget var USAs och Kanadas allt mindre betydelse som fläskexportörer till England. Efterfrågan på fläsk och bacon var dock alljämt i stigande och med sinande tillförsel kunde Bagge teckna en gynnsam marknadsbild för de svenska svinproducenterna.

Bagge ansåg att det inte kunde anses klokt att »en så viktig gren av jordbruket som svinafveln totalt ligger i lägervall» framhöll han (1905) utan vi borde med kraft söka upparbeta vår svinavel och exportera bacon till England (1909). Värdet av vår fläskexport, ca 2 miljoner kronor, kunde jämföras med den danska om 80 miljoner kronor! Sverige hade »alla tänkbara utsikter» för en löpande export (1906) och det fanns ingen anledning att anta att inte Sverige skulle kunna bli jämbördigt med Danmark i fråga om exporterade kvantiteter (1912). En nödvändighet vore dock majstullens borttagande. Svinkötseln borde särskilt omhuldas av de mindre jordbrukarna på grund av de små omkostnaderna vid svinens födande (1910).

Sveriges export av bacon till England denna tid var blygsam men i växande. Svenskt bacon hade ett gott namn, men dess nackdel var de ojäma sändningarna. En importör som ena veckan fick tillräckligt med fläsk, kunde den nästa bli helt utan. Under sådana förhållanden kunde inte det svenska fläsket betalas med de priser det av kvalitetsskäl rätteligen borde erhållit.

Det är intressant att konstatera att liksom Weidén på sin tid underskattat Danmark som smörproducerande land, Bagge nu underskattade dess

fläskproducerande förmåga. Han ansåg 1906 att »Danmark hafva nått höjden» av sin fläskexport. Redan året efter exporterade Danmark 23 procent mera fläsk och åtta år senare drygt 85 procent mer!

Liksom för smöret exporterades stora kvantiteter fläsk till Tyskland under de första krigsåren. Den svenska exporten på England upphörde i mitten av 1915. I början av 1921 hade exporten återgått till förkrignivån.

Bagge redovisar även den engelska äggmarknaden liksom även vår blygsamma export dit. Sveriges äggexport expanderade dock kraftigt denna tid. Från sekelskiftet till tiden för första världskriget steg den sexfaldigt. Vi var dock fortfarande små på den engelska marknaden, med vår andel om ca 1,5 procent. Danmark exporterade tio gånger fler ägg än Sverige. Emellertid var det Ryssland som dominerade Englands äggimport, med en dubbelt så stor införsel som Danmark, som kom därefter. Av övriga länder i importstatistiken kan nämnas Tyskland och Belgien, vilka dock ej exporterade egna ägg, utan enbart transiterade ägg från Österrike-Ungern, Italien, Ryssland m. fl. länder.

De svenska äggen var omtyckta för sin kvalitet och goda packning. Det enda kvalitetsfelet var att de hade för svaga skal. Bruna ägg eftersträvades denna tid, då man trodde att de innehöll mera järn, samt för att de tog sig bättre ut i äggkoppen. De fördes därför alltid på hotell och restauranger.

Priset för 120 st ägg, eller en greathundred (gth) som måttet var, utgjorde 10 shilling på den öppna marknaden år 1910. En shilling var värd 90 öre, varför priset per ägg var ca 7,5 öre. Äggmarknaden var liksom fläskmarknaden lukrativ. Äggen blev mer och mer en bruksvara från att ha varit en lyxartikel och efterfrågan steg kraftigt. Bagge ansåg att hönsskötsel borde ligga småbrukarna varmt om hjärtat. Överhuvudtaget borde alla som hade tillgång till en täppa kunna hålla några hönor. Intressant att notera är att han rekommenderade organisering i äggföreningar som ett medel att uppnå bättre priser till äggproducenterna.

Som helhet kan sägas om Bagges period att den karakteriseras av en stagnation i vår smörexport. Av Bagges berättelser får man det intrycket att detta kan ha berott på en eftersläp-

ning i kvalitetshänseende. Under Bagges tid börjar fläskexporten att bli allt betydelsefullare.

Bagges berättelser är som framhållits variationsrikare än Wedins med skarpare egna omdömen om marknaden och dess behov. Under första världskriget med dess reglerade marknad kunde hans vanliga arbetsuppgifter ej utföras i samma grad. Han fick nu istället försöka förklara Sveriges handelspolitik för engelsmännen för att försöka få dem att förstå densamma.

von Wachenfelts berättelser 1921-1932

Denna den sista delen av den behandlade perioden avser von Wachenfelts första tid som lantbruksattaché i England. Han innehade tjänsten till sin avgång med pension 1954. Således ligger större delen av hans verksamhet i London utanför uppsatsens tidsram. Tiden efter 1930 betraktas av honom själv som den intressantaste och den mest betydelsefulla för stimulerandet av vår avsättning av lantbruksprodukter i England.

von Wachenfelts första årsberättelse avser 1921 och omfattade jämväl de delar av året Bagge ännu kvarstod som konsulent. Från och med 1922 omlades det svenska budgetåret till att avse tiden 1/7 till 30/6. I överensstämmelse härmed avser även årsberättelserna hädanefter denna tid.

Wachenfelts berättelser är ungefär lika omfattande som hans föregångares. Under hans första verksamhetsår har de en mera tvekande form men Wachenfelt blir snart varm i kläderna och berättelserna därefter vittnar liksom hans föregångares om stor kunskap och erfarenhet inom området. Det är intressant att följa denna utveckling. Allt eftersom åren går förmärker man en säkrare stil med kraftigare omdömen om marknaden och dess behov.

För att få en föreställning om berättelsernas uppläggning kan innehållsförteckningen från 1924 omnämnas. Den omfattar följande rubriker: allmän översikt, smörmarknaden (med underrubrikerna: importen av smör till England, Sveriges smörexport till England, priser å smör, förslag i Nya Zeeland och Australien om centralisering av smörexporten till England), ostmarknaden, fläskmarknaden, import av friesiska djur från Sydafrika, diarium och tjänsteresor. I berättelserna från 20-talets senare hälft koncentrerades innehållet alltmer på smör-, fläsk- och ägg-

marknaderna jämte en allmän översikt över året. Beskrivning av fläskmarknaden får med tiden större plats i och med den ökade fläskexporten från Sverige. Under denna tid är baconexporten likvärdig med smörexporten i värde.

Berättelserna avslutas med en redogörelse över verksamheten under året som gått. Den största delen av tiden anges ha åtgått till att söka främja avsättningen av svenska lantbruksprodukter.

Vidare anges att rörande de viktigaste företagsverksverksamheterna på fläsk- och smörmarknaderna och områdena om svenska produkter har upplysningar lämnats genom rapporter, men även meddelanden om nya rön inom försöksområdet, utkomna officiella publikationer om jordbruksekonomiska förhållanden har lämnats. Medverkan i tidningar med artiklar, föredrag, hjälp vid anordnande av praktikplatser för jordbrukselever och hjälp till svenska jordbruksintresserade personer på resa i England genom t. ex. reseplaner och introduktionsbrev är andra verksamhetsgrenar i konsulentverksamheten. I 1924/25 års berättelse konstateras att mer och mer har hans medverkan rörande exporten av lantmannaprodukter begärts från såväl svensk som engelsk sida för upplysningar om svenska produkter. I 1930/31 års berättelse fastslås däremot att arbetet i allt större utsträckning gäller bevakningen av det jordbrukspolitiska området. Under 1927/28 hade inkommit 1 178 skrivelser och utgående rapporter och skrivelser uppgick till 1 393 st. Detta år omtalas även att han anlätats för att söka utjämna tvister mellan svenska och engelska firmor.

De under året företagna resorna redovisas jämväl och som exempel kan dessa relateras för år 1932. Resor hade då företagits till i

februari: Manchester, Liverpool, Bradford för besök av fläsk- och smörimportörer

mars: Stockholm för deltagande i lantbruksveckan

april: Rothamsted för besök på the Agricultural Experimental Station därstädes

maj: Liverpool, Manchester, Leeds för besök av fläsk- och smörimportörer

maj: Redhill för upplysningar om gödning av kalvar

juni: Slough för beivrande av auktion av syd-afrikansk låglandsboskap

juni: Cambridge för besök av National Institute of Agricultural Botany etc

augusti: Jersey och Guernsey för undersökande av möjligheterna till export av hö m. m.

augusti: Manchester, Liverpool för besök av fläsk- och smörimportörer

augusti: Ormskirk för att närvara vid inspektion av immunitetsförsök mot potatiskräfta

augusti: Chester och Whitchurch för inhämtande av kännedom om ostmarknaden därstädes

september: Oxford för besök av School of Agriculture

Från 1921 ändrade man den engelska titeln på tjänsten från »The Swedish Agricultural Commissioner» till »The Swedish Agricultural Adviser».

Den engelska smörmarknaden släpptes åter fri den 1 april 1921. Detta år avvecklades nämligen det enorma regleringsorganet Ministry of Food, vilket var Englands organ för inköp och fördelning av livsmedel under kriget. Dess totala försäljning uppgick till 1 200 miljoner pund. Räknas även vete- och sockerhandeln in, vilka produkter reglerades av särskilda organ, uppgick den totala försäljningen under kriget till 2 723 miljoner pund. Organisationen var oerhört omfattande framhåller von Wachenfelt. Livsmedel upphandlades från hela världen. Vete kom från Amerika, kött och mejeriprodukter från Australien, oljor och majs från Afrika och te från Indien och Kina. Man hade agenter i varje hamn i hela världen. Behovet av livsmedel utgjorde en miljon ton per månad.

Som ett exempel från verksamheten kan anföras margarinhandeln, där man under ett år omsatte 250 000 ton till ett värde av 26 miljoner pund. Man lade härvid upp konton med 20 000 minuthandlare.

Förlusterna på ineliggande lager var endast 5 ton och på osäkra fordringar mindre än en hundradel av en procent på gjorda försäljningar. Överhuvudtaget ansåg man i England den av lord Rhondda ledda verksamheten ha fungerat bra och engelsmännen led aldrig någon egentlig brist på mat under kriget.

Efter kriget var vår exportsituation ytterligt svår i England. Vi hade inte enbart de vanliga konkurrenterna som under hela kriget fortsatt att exportera till England och därför övertagit vår marknadsandel utan även ett politiskt motstånd

Tabell 3. *Sveriges smörexport i ton och värdet i 1 000 kr per femårsmedeltal 1861–1940*

År	Ton	1 000 kr
1861/65	166	–
66/70	1 156	–
71/75	3 155	6 098
76/80	4 195	8 540
81/85	8 020	15 200
86/90	14 096	25 429
91/95	20 025	38 270
96/00	22 260	40 423
1901/05	19 378	36 486
06/10	18 532	36 995
11/15	20 186	45 893
16/20	2 616	8 169
21/25	3 716	12 213
26/30	20 549	58 337
31/35	18 736	31 895
36/40	21 433	41 325

Källa: S.O.S. Historisk statistik för Sverige, SCB 1960, 1972.

att kämpa mot. Engelsmännen ogillade i högsta grad vår exportpolitik under kriget och vår tyskvänliga hållning. Dessa stämningar hängde kvar många år efter kriget och det krävdes ett energiskt arbete för att överkomma denna hållning, framhåller von Wachenfelt.

Det fanns även andra problem vilka försvårade vår export. Det gällde främst problemen med kvaliteten och betalningssystemet för smöret.

Kvaliteten var sådan att anmärkningar oftare än förut förekom mot vårt smör. Wachenfelt rekommenderade särskilda kontrollstationer i utförselhamnar och att endast runmärkt smör fick exporteras. Exportförbud mot icke runmärkt smör infördes den 5 mars 1926.

Båtarna på England var ofta långsamma och inte alla gånger utrustade med moderna kylanordningar, vilket var till nackdel för kvaliteten.

Försäljningen skedde ofta enligt konsignationssystemet. Detta borde motarbetas, och istället skulle försäljning till fasta exempelvis fobpriser eftersträvas. Vidare försålles smöret till för många firmor. Flera av dessa firmor hade ej vårt smör som sitt huvudintresse och kunde därför tänkas ej befördra våra intressen på bästa sätt. Bättre vore om importen koncentrerades på färre händer. Till sist borde man främja en försäljning av svenskt smör med angivande av att det var svenskt. Husmödrar som köpte vårt smör och fann det tilltalande kunde, som förhål-

landena nu var, ej veta varifrån det kom och således ej begära det på nytt. Danskt smör däremot såldes alltid med angivande av ursprungslandet.

Svenskt smör började omsider anlända i större kvantiteter. Sändningarna var dock oregelbundna och ibland förelåg alltså anledning till klagomål på kvaliteten. Det var inte längre ovanligt att finskt smör betalades lika högt som svenskt. Våra exportproblem var kvaliteten, transportförhållanden och försäljningsförhållanden, omtalades i 1925/26 års berättelse.

Det svenska smöret avsattes 1927 till 80 procent på icke fler än 10 orter, varav förstas att dess spridning ej var särskilt stor. Avsättningsområdena var desamma som förut. Inte förrän i mitten av 20-talet hade exporten på England återgått till förkrignivån.

Våra konkurrenter ansågs nu, i än högre grad vara Nya Zeeland och Australien. Det förra landet räknades inom en inte alltför avlägsen framtid komma att behärska priserna på smör i England, och om det senare hette det att utsikterna aldrig varit så ljusa som nu och att mejerihandlingen stadigt gått framåt. Finland var också att räkna med, och här hade en uppryckning skett i smörproduktionen och inom mejerihandlingen. Danmark befäste även under denna period sin ställning som det smörexporterande landet framför andra, även om dock kolonierna seglade upp i jämbredd. Imperiesmöret behärskade drygt 34 procent av marknaden 1926/27 och 37 procent 1927/28.

Under denna period blev fläskexporten på England för första gången lika betydelsefull som smörexporten. Efter sekelskiftet och fram till kriget brukade de exporterade kvantiteterna röra sig om drygt 2 000 ton per år. Under 20-talet exporterades däremot genomsnittligt 18 000 ton fläsk per år från Sverige.

I berättelsen för 1924/25 omtalar Wachenfelt att Sverige för första gången sedan kriget deltagit i en livsmedelsutställning avhållen i London. Vi hade där ställt ut fläsk, smör, fiskkonserver, hårt bröd och utsäde, vilket allt tilldrog sig mycket uppmärksamhet.

Verksamhetens mottagande och utnyttjande

En mycket intressant aspekt på representanternas verksamhet är hur den mottogs och utnyttja-

Tabell 4. Sveriges fläskexport i ton och värdet i 1 000 kr per femårsmedeltal för tiden 1871–1940

År	Ton	1 000 kr
1871/75	233	205
76/80	108	90
81/85	485	388
86/90	4 575	3 098
91/95	7 206	5 671
96/00	3 621	2 182
1901/05	2 142	2 371
06/10	2 040	2 153
11/15	11 936	16 076
16/20	4 730	15 402
21/25	13 316	26 254
26/30	22 135	40 557
31/35	20 693	25 269
36/40	11 587	19 679

Källa: S.O.S. Historisk statistik för Sverige, SCB 1960, 1972.

des i Sverige. Konsulenterna var anställda främst för att främja exporten av svenska lantbruksprodukter. De hade därför i uppgift att kontinuerligt meddela Lantbruksstyrelsen ställningen för svenska produkter på den engelska marknaden. Dessa meddelanden översändes dels i form av telegrafiska meddelanden efter marknadens avslutning varje vecka, dels reguljära veckorapporter, månadsrapporter och årsberättelser. Det var tydligt att denna rapportering ansågs väsentlig. Rapportskyldigheten och kravet på tillgänglighet för allmänheten i de tidigaste instruktionerna var så stor att det år 1904 ledde till ändringar och en omorganisering av verksamheten. Konsulentens egentliga arbete hindrades genom dessa hårda krav och man föreslog därför väsentliga lindringar, vilka utan olägenhet borde kunna genomföras. Statsutskottet betonade emellertid nödvändigheten att tillräckliga garantier gavs för allmänhetens berättigade krav att få kommunicera med konsulenten. Denna invändning mot de föreslagna ändringarna kan ses som ett uttryck för en önskan att allmänheten skulle kunna få dra nytta av konsulentens kunskap inom sitt verksamhetsområde. Konsulenternas arbete med att främja exporten kan grovt delas upp i två delar. Den första med rapporteringen som medel avser deras kontakt med Sverige och svenska exportörer, företag, myndigheter och allmänhet. Den andra delen var deras verksamhet för de engelska myndigheterna, importörerna

och firmorna. Det gällde här att undanröja missförstånd, sprida kännedom om produkterna, skapa kontakter etc.

Tidskrift för Landtmän

Ett studium av enbart Svenska Mejeritidningen fångar ej upp verksamheten längre tillbaka än 1909. För att få en uppfattning om den tidigare konsulentverksamheten och dess medverkan och omnämnande i svensk fackpress, kan man söka i Tidskrift för Landtmän. Det framgår då att även artiklar och notiser från dessa första verksamhetsår förekom i fackpressen, företrädd av nämnda tidskrift. Emellertid är medarbetarskapet mindre ymnigt än i Svenska Mejeritidningen under 1909–1920. Detta kan förklaras med att Tidskrift för Landtmän omfattade frågor för hela jordbruket, inte enbart exportfrågor, framför allt för smör, vilket ju var till stor del Svenska Mejeritidningens bevakningsområde.

Även två årgångar av tidskriften innan agenturens inrättande genomfördes, beroende på en önskan att fånga upp en eventuell diskussion eller förslag om inrättande av en dylik agentur. Jag fann emellertid inga sådana tecken i tidskriften.

När emellertid agenturen väl beslutats inrättas, omtalade redaktör H. Winberg händelsen i en större artikel där han sade att den som väntar på något gott väntar aldrig för länge. Det hade nämligen på flera håll uttalats önskvärdheten av att, i likhet med vår fiskexport på England, även vad beträffade som han skriver den redan ytterligt utvidgade smörexporten befrämja denna medelst en av staten tillsatt och avlönad agent. Denna agent, ansåg Winberg, vore att anse som en slags inledning till anställande av s. k. jordbruksattachéer eller personer som i utlandet skulle ha att övervaka vårt jordbruks intressen, söka bereda avsättning åt dess produkter, inhämta upplysningar av allmänt slag på detta område m.m. Dessa uppgifter, ansåg Winberg, kunde inte vara vanliga konsulenter klara eftersom de saknade både de nödiga insikterna och intresset.

Han avslutade artikeln med att önska agenten den bästa välgång och tidskriften skulle för sin del följa dess verksamhet i viss förhoppning att det för lantbruksexporten skulle bli fruktbarande.

Årgång 1887 innehöll, förutom denna anmälan, dessutom notisen att Lantbruksakademien utsett fil. kand. Hugo Wedin till statens agent, liksom artiklar av Wedin själv.

Av dessa artiklar kan nämnas en där han framhåller vikten av att anbringa smörgas mellan drittelstävorna och smöret för undvikande av mögel (s 368) och en där han omtalar att han öppnat en särskild försäljningskällare för svenskt smör under namnet »The Swedish Dairy Farmer's Association». Den förestods av en engelsk handlare, vilken till sin hjälp hade ett biträde (s 398). Wedin konstaterar här att »hvad själva mejerienturen här beträffar, omfattas den med livligaste intresse över allt i Sverige, som bevisas af otaliga bref och skrivelser med förfrågningar af de mest skiftande slag rörande mejeriprodukter och deras afsättning som strömma in». Även brev och förfrågningar från andra länder angående avsättningen av smör i England hade inkommit, brev vilka han givetvis ej kunde besvara. Han säger också att »platsens tillsättande hafva väckt ett visst uppseende i alla länder».

Samma år, svarar han i tidskriften, på en förfrågan från Norrlands Osterier angående ostexport till England och pläderar han för sändande av norrländskt exportsmör över Trondheim.

Ett intressant inlägg från honom återfinns i samma årgång s 573 ff och är daterat 2 september 1887. Här går han in i svaromål mot ett anslag mot hans verksamhet som kommit från en firma kallad »Barker och Co». Denna hade kritiserat hans verksamhet i en broschyr som hade spridits till ett flertal mejerier. Författaren av cirkuläret, som alltså sökte nedsätta hans verksamhet och det han kallade Wedins idé »anser sig otvivelaktigt deri hafva kommit med något synnerligen dräpande. Skada blott, att han glömt bort bevisen bland de braskande fraserna. Tydligen känna författaren lika litet om mig, min verksamhet och mina idéer, som om månens topografi.»

Wedin omtalar sedan att hans »idé» helt enkelt är att söka nedbringa omkostnaderna till lägsta möjliga. Han säger också att han lyckats rätt väl därmed, vilket ingen kan förneka. Omkostnaderna för smörets transport och mellanhandshantering mellan Sverige och England hade minskat från 11,5 till 7,5 procent, och dessutom hade en bättre saltning, syring och färgning genom hans närvaro höjt priset med 3 procent. Netto-

förtjänsten blev alltså 7 procent eller 5,6 öre per skålpund smör.

Hugo Wedin undertecknade artiklarna något olika för var gång. I den första artikeln (s 368) tecknade han Hugo Wedin, svenska statens mejerient i England, Adr 22 Mawson Str Ardwich, Manchester. En artikel från den 31 december 1888 undertecknades H. W. Swedish Official Agent.

I årgångarna efter 1887 skrev Wedin en och annan kortare artikel och dessutom förekom utdrag ur hans månadsrapporter och årsberättelser.

Till sist kan nämnas att år 1904 s 234 omtalats att avskedsmiddag hållits för Wedin på Midland Hotel av Manchesters grossistförening. »Den i allo lyckade och angenäma festen visade i hvilken hög grad hr W. vetat att tillvinna sig och sitt land alla köpmäns i Manchester välvilja och förtroende.»

Svenska Mejeritidningen

Det kan vara lämpligt att studera Svenska Mejeritidningen, såsom varande ett organ för den verksamhet som var konsulentens huvudsakliga ämnesområde. Tidskriften startades 1909 och jag har studerat den fram till 1920. Den utkom med 52 nummer per år men omfattade relativt få sidor per nummer. Tidskriften var organ för allmänna svenska mejeristföreningen, en sammanslutning av landets mejerister och mejeriföreståndare. Denna förening hade bildats den 10 juli 1908 och ordföranden hette Gustav Liljhagen.

I första numret uppräknas de personer vilka utlovat medarbetarskap och bidrag till tidningens textavdelning. Bland dessa återfinns »statskonsulent Fr. Bagge».

I de genomgångna årgångarna förekommer artiklar och omnämmanden av konsulenten ganska ymnigt. Man får intrycket att han i hög grad levde med i debatten i Sverige och att han var känd av den svenska exportintresserade allmänheten. I varje nummer återgavs de inteleggraferade marknadsnoteringarna om smörpriserna och marknadens ställning såsom t. ex. »stadig, mycket liten tillförsel».

I övrigt förekommer artiklar av konsulenten direkt skrivna till tidningen, referat av hans rapporter till Lantbruksstyrelsen, uttalanden han gjort till andra tidningar, på konferenser etc.

Jag kommer nedan att ange de artiklar eller omnämmanden av honom i tidningen år 1909 och därefter valda delar av hans medarbetarskap under senare år.

I nr 1 och 3 skrev Bagge om de vanligaste förekommande anmärkningarna mot kvaliteten på vårt smör. Nr 11 inleds med en artikel av Bagge om smörmarknaden den senaste tiden. I samma nummer omtalades Lantbruksstyrelsens anslag till Baggés övervakande av de engelska tullmyndigheternas undersökning av vattenhalten i svenskt smör.

I en artikel i nr 12 av Gustaf Liljhagen, om 1908 som ett gott smörår, hänvisades angående smörets kvalitet till uttalande av lantbrukskonsulenten i England.

Med anledning av uppgifter från Danmark att svenskt smör börjat taga högre priser än danskt, återgavs i nr 16 en intervju med konsulent Fr. Bagge i Sydsv. Dagbl. Snällposten. Tidningen konstaterade först att »Hr Bagge ställde med vanlig beredvillighet de önskade upplysningarna till förfogande». Dessvärre var Bagge tvungen att omtala att de danska uppgifterna var felaktiga och att vårt smör ännu ej nått upp till det danska smörets kvalitet.

I nr 17 återgavs kvartalsrapporten till lantbruksstyrelsen under rubriken »Danska smörnoteringen — en märklig rapport från Sveriges lantbrukskonsulent i England».

I nr 22 återgavs avsnittet om fläskmarknaden i hans årsberättelse.

Det kunde hända, vilket redan framgått, att tidskriften i förkortat eller oförkortat tillstånd intog artiklar från andra tidningar. I nr 29 återgavs en artikel ur Lantmannen om förslag till tuberkuloslag i England för att bekämpa nötkreaturstuberkulosen, författad av Bagge.

Rapporten till styrelsen om smörmarknaden jämte en tabell över importstatistiken för första kvartalet 1909, 1908 och 1907 infördes i nr 31. I nästa nummer infördes rapporten över fläskmarknaden från samma tid.

»Sveriges lantbrukskonsulent i England ingenjör Fred. Baggés adress är från och med den 1 sept: 5 Lloyds Avenue, London, E. C.» omtalades i nr 37.

I nr 40 får vi en reseberättelse av »experten» E. Waller. Han hade med en grupp besökt flera platser i England, viktiga för vårt exportsmör.

Han omtalar att på varje plats de besökte var Bagge väl lokaliserad.

I nr 43 får vi ett bevis för att Bagge även reagerade på artiklar i tidskriften och ej enbart lämnade egna bidrag. Han gör här ett beriktigande av en notis från nr 41 om det danska exportfläskets märkning.

Nr 49 har en notis med rubriken »Smörexportörer!», där man varnade mejerierna för att inleda affärsförbindelser med okända engelska importörer utan att först antingen genom Sveriges lantbrukskonsulent i England eller genom någon tillförlitlig upplysningsbyrå förskaffa sig under rättelse om respektive firmors soliditet. Här föreligger ett intressant bevis på konsulentens nytta för de svenska exportörerna!

Av den lämnade redogörelsen torde framgå att konsulenten ingalunda var okänd utan i hög grad levande för den svenska exportintresserade publiken.

I årgång 2 av tidskriften omnämndes eller deltog konsulenten i fem större sammanhang. Jag vill särskilt framhålla en intervju som tidskriften gjorde (nr 12) under hans besök i Sverige för att konferera med svenska exportörer av jordbruksprodukter. Man ville höra hans åsikter om möjligheterna för en ökad smörexport.

Bagge ansåg att exporten otvivelaktigt kunde ökas. Detta skulle kunna ske genom borttagande av smörtullen, vilken endast inbringade 25 000 kronor. Denna åtgärd skulle medföra import av finskt och ryskt smör varvid det svenska sekundä smöret i stället skulle få söka sig till exportmarknaden. Den svenska exporten om 19 miljoner kg av totalt producerade 28 miljoner kg, skulle då troligen ökas med 5 miljoner kg. Eftersom det svenska smöret betalades med 20 sh mer per 100 kg än finskt och ryskt på den engelska marknaden, skulle det inbringa oss 1 miljon kronor mer.

Efter en resa i England uttalade (46-1911) doktor L. Fr. Rosengren och experten Erik Waller att »Af stor betydelse för utvidningen af marknaden för svenskt smör hade tydligen de i England af jordbrukskonsulenten Bagge anordnade utställningarna varit».

Detta uttalande kan också tas som intäkt för konsulentens betydelse för vår avsättning. Ett ytterligare belägg kan framdragas från nr 6-1912, där under rubriken »Svenskt och danskt smör i

England» säges att »Det målmedvetna och energiska arbete som svenska statens lantbrukskonsulent ingenjör Fr. Bagge utvecklat under de senaste åtta åren för svenska lantbruksprodukters afsättning har redan långt förut visat vackra resultat, men vi våga tro, att det gångna året alltid skall framstå som det hittills mest gifvande».

I nr 2-1913 framför Bagge sina åsikter om ett eventuellt exportförbud av det icke runmärkta smöret i anledning av att Svenska Mejeritidningen vänt sig till honom för att få hans synpunkter i frågan.

Då Bagge var i Sverige i september 1913, passade tidningen (nr 38) på att intervjua honom om det svenska smörets kvalitet, varvid ånyo framkommer att han gärna ställde upp för dylika samtal, som det heter i artikeln »Beredvillig, som alltid...»

Myndigheters yttranden

I statsverkspropositionen 1912 framhöll departementschefen att »Den verksamhet, som Sveriges lantbrukskonsulent i England utöfvat, har visat sig i flera fall vara af stor betydelse för afsättning därstädes särskildt af smör och fläsk». Den dyrtid som inträffade i England efter kriget föranledde Bagge att inkomma med begäran om löneförhöjning, särskilt som hans arvode i stort varit oförändrat sedan han tillträdde tjänsten. Jordbruksministern var positiv till en höjning »då Bagge visat sig vara en mycket nitisk och i sitt yrke skicklig representant för de svenska lantbruksintressena». På ett annat ställe i samma proposition heter det: »Då Bagge på ett synnerligen förtjänstfullt sätt skött sin befattning och i hög grad bidragit till att i England sprida kännedom om och främja avsättningen av svenska lantmannaprodukter samt icke minst under de gångna krigsåren verksamt bidragit till att undanröja uppkomna handelssvårigheter.» Riksdagen avvisade dock förslaget om löneökning.

Då man 1923 funderade på att inrätta en konsulenttjänst i Riga för de baltiska länderna, restes frågan om någon av konsulenttjänsterna i London och Berlin kunde utbytas mot en ny i Riga. Departementschefen hävdade dock att ett ifrågasättande av konsulentverksamheten i London ej var att tänka på, eftersom den »alltjämt är av stor betydelse för avsättningen i England av

svenska lantmannaprodukter, enkannerligen smör».

I den tidigare omnämnda Linderska motionen framhålls vikten av den engelske konsulentens verksamhet genom följande yttrande: »enär vi säkerligen för lång tid framåt måste lägga mycket kraft på att icke blott bibehålla utan betydligt utvidga vår export till England av förnämliga jordbruksprodukter».

En kritik av verksamhetens mottagande i Sverige får man däremot i Adlers motion nr 112 i andra kammaren 1927 »rörande lämpligaste anordningar för ej mindre inhämtande av information i utlandet angående förutsättningar och möjligheter för exporten av svenska jordbruksprodukter än även dylik informations tillgodogörande här i landet». Adler hävdar där att statens åtgärder för ett främjande av exporten ej präglades av någon planmässighet och inre sammanhang. Kraven på utlandsverksamheten borde vara att kontinuerligt erhålla tillförlitliga informationer om olika exportmarknaders tillstånd och krav, att dessa informationer på ett tillförlitligt sätt meddelades vederbörande officiella organ, producenter och exportörer och att på grund av dessa marknaders krav nödvändiga ändringar i bestående förhållanden rörande de exporterande varornas kvalitet, kvantitet och utskipping görs aktuella för statsmakterna, producenterna och exportörerna.

Lösningen på problemet ansåg Adler vara en väl avvägd utrikes informationsrepresentation och ett organ i Sverige som en tillfredsställande förbindelse mellan denna representation och officiella organ, producenter och exportörer.

Adler framhöll att den svenska animalieexporten ännu ej hade hämtat sig efter krigets verkningar, jämfört t.ex. med Danmarks och Finlands. Animalieexporten fick anses vara ett livsintresse för det mindre jordbruket.

En begränsning av konsulenternas verksamhet till rent merkantila spörsmål och uteslutande av den tekniska bevakningen förordades av Adler. En eventuell omändring av statskonsulenternas numera utspelade roll kunde kanske bli det lämpliga förmedlande organet. Att lantbruksstyrelsen saknade ett organ för att göra meddelanden och rapporter fruktbara »torde ligga i öppen dag».

I lantbruksstyrelsens yttrande till jordbruks-

utskottet svarade man att en sådan föreslagen ändring av konsulenternas ställning till rena handelsagenter skulle medföra en sämre ställning hos myndigheter än med den nuvarande ordningen. »Det torde nämligen komma att möta stora svårigheter för en person, vars verksamhet är inriktad på agentur, att röna förståelse hos myndigheter m. fl. som, efter vad erfarenheten särskilt från England visar, kommer de nuvarande lantbrukskonsulenterna till del.»

En merkantil sakkunskap vore ej heller tillfyllest för uppgiften, utan en facklig (agronomisk) sakkunskap erfordrades.

Angående mottagandet och utnyttjandet av deras verksamhet i Sverige var direktkontakten mellan konsulenterna och exportörerna eller den exportintresserade allmänheten deras kanske tyngsta arbetsböda, framhöll lantbruksstyrelsen. Alla deras rapporter och berättelser var dessutom tillgängliga hos lantbruksstyrelsen. De telegrafiskt överförda veckonoteringarna över-sändes till TT för distribution till tidningarna.

Slutligen kan nämnas att Adler ifrågasatte den baltiske lantbrukskonsulentens berättigande, varvid lantbruksstyrelsen svarade »att omfattningen av exportmarknaden för lantbruksprodukter på England gör behovet av en särskild konsulent därstädes större än i de baltiska länderna».

Av dessa exempel kan man möjligen dra den slutsatsen, att myndigheterna ansåg verksamheten betydelsefull och nödvändig för det svenska lantbruket. Denna inställning är kanhända inte överraskande, ty myndigheterna måste väl anse den verksamhet betydelsefull, till vilken de anslagit medel.

Avslutande synpunkter

Denna uppsats behandlar vår tidiga lantbruksrepresentation i England utifrån tre infallsvinklar: dess syften, dess viktiga frågeställningar samt dess mottagande i Sverige.

Syftet med representationen var ursprungligen att stödja och främja vår export av smör, senare lantbruksprodukter i allmänhet, samt från tjugotalet även lantbruksmaskinhandel samt nyheter inom såväl praktiskt jordbruk som inom jordbruksforskningen.

De första verksamhetsåren präglades av stora framgångar för vårt exportsmör. Vid sekelskiftet

inträdde en period av stagnation, och vi blev allt mindre betydelsefulla på den engelska marknaden.

Inskärpandet av kvaliteten som vårt främsta konkurrensvapen blev därför allt viktigare. Efter världskriget fick representanten även kämpa mot engelsmännens politiska motstånd mot våra lantbruksprodukter.

Intresset i svensk fackpress inför konsulentens verksamhet förefaller mig ha varit livligt under den aktuella perioden. Myndigheterna ansåg representanten i England vara mycket betydelsefull för vår jordbruksexport och viktigare än motsvarande representation i Riga och Berlin (1927).

Ämnet kan icke anses, på långt när, uttömt i och med denna uppsats. Flera intressanta aspekter har måste uteslutas. Det torde t. ex. vara spännande att närmare studera representanternas verksamhet och agerande under tider då vår jordbruksexport utsattes för påfrestningar. Det gäller då framför allt första världskrigets dagar, då vår export på England avbröts och riktades mot Tyskland innan livsmedellexportförbudet infördes. Likaså vore det intressant att närmare studera hur det danska representationssystemet har influerat utformningen av det svenska. Det är känt att vi tog intryck av danskarnas system. De var långt framme här på grund av sin stora jordbruksexport.

SUMMARY

The Swedish agricultural representation in England before 1932

This paper describes the Swedish system for agricultural representation in England from its start in 1887 up to 1932.

The system has been studied from three starting-points: the aims of the activity, questions and problems for Swedish agricultural export during the studied period, and the exploitation in Sweden of the activity.

The paper is based on primary material such as the advisers' annual reports and parliamentary papers.

The Swedish system for agricultural representation started in 1887, when a dairy-agent was sent to Manchester in England. Sweden's growing export of butter made it necessary to place

someone in England to facilitate the contacts between Swedish exporters and English importers, repudiate attacks on Swedish butter from English press and public, investigate export possibilities, etc.

Sweden held a 16 per cent market share of the English butter market in the mid 1890's but fell back to below 10 per cent when butter from the British Colonies and Denmark began to fill the market.

During the period studied the instructions were changed several times, but the main aim of the advisers' activities in England – to promote Swedish agricultural exports – was never changed.

The title of the adviser changed from "Dairy Agent" to "Agriculture Adviser", and to "Agriculture Attaché". The English title was "Swedish Government's Agricultural Commissioner".

Holders of the appointment were Hugo Wedin (1887–1903), Fredrik Bagge (1904–1920), and Miles von Wachenfelt (1921–1954).

A general tendency through all the years was the advisers' enforcement of quality to be Sweden's principal competition weapon. A qualitatively highstandard butter was expected to be sold even with increasing competition from the new product margarine.

How the activities were received and looked upon in Sweden has been studied by looking through two journals. "The Swedish Dairy Paper" and "Journal for Farmers". The former journal, being a professional journal for the dairies, contained several articles written by the advisers and several editorial notes. In every number of the journal the market prices of butter

in England and other selling conditions were reported.

Also pronouncements etc. from the authorities have been studied and it can be noticed that when Sweden got a system for agricultural representation also in other countries, the adviser in England was still regarded as the most important one, being a result of Sweden's large agricultural exports to England.

LITTERATUR

- Lantbruksakademiens speciella förvaltningskommittés protokoll 1886–1890.*
- Lantbruksstyrelsens Arkiv, Administrativa Byrån, huvudserie E IV b, volymnummer 181, 188, 196, 212, 220, 229, 237, 243, 259 och 267.*
- Meddelanden från Kungl Lantbruksstyrelsen nr 1, 7, 12, 16, 23, 34, 38, 47, 52, 64, 74, 83, 87, 99, 106, 117, 124, 131, 146, 153, 166, 172, 180, 191, 196, 200, 207, 211, 223, 228 och 233.*
- Riksdagens handlingar 1888–1932, uppslagsord i registret:*
- 1888–1892: *Alster af svensk industri och svenska näringar, anslag till beredande af afsättning i utlandet åt*
- 1893–1908: *Handel och sjöfart: för afsättning i främmande länder af alster af svensk industri och svenska näringar*
- 1909–1920: *Jordbruket: Till befrämjande af afsättning i främmande länder af alster af svenska lantbruket och dess binäringar äfvensom fiskerinäringen*
- 1921: *Beskickningar och konsulat: Till lantbruksattachéer (jordbrukskonsulenter) beviljas på extra stat etc.*
- 1922–1932: *Jordbruk: Till uppehållande av en mejeri- och lantbrukskonsulentbefattning i London etc.*
- Svenska Mejeritidningen 1909–1920.*
- Riksdagsmotion nr 15 Fk 1886.
- Riksdagsmotion nr 112 Ak 1927.
- Intervju med lantbruksrådet M. von Wachenfelt.